

חקוק בסלע

מטביליסי הבירה נמתחות דרכי עפר לא מתוירות עד לאתר המערות המרשים שפרח בתקופת שלטונה של המלכה תמר, תור הזהב של גאורגיה

בווארדזיה, אתר המערות הגדול במדינה, נחצבו במאה ה-12 לא פחות מ-3,000 מערות שהשתרעו על פני 13 מפלסים צילום: ברוך גיאן

כתב: יותם יעקבסון

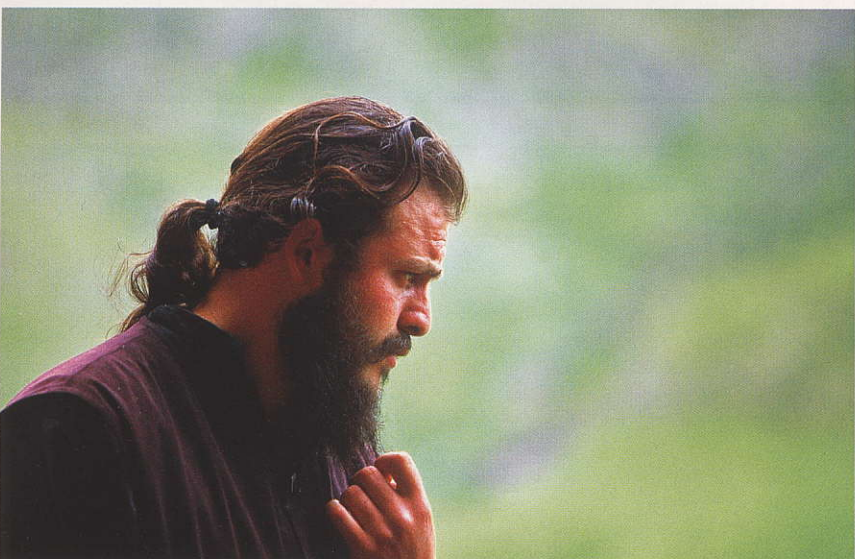
מתוירת - שאליה אפשר להגיע רק ברכב שטח נהוג בידי מדריך מקומי - יוצאות דרכי עפר המתחברות אל כביש טביליסי-גורי (Gori), ובו ממשיכים מערבה לחאשוורי (Khashuri).

סקי ומעינות חרפא מינרליים

בצומת הדרכים בחאשוורי פונים שמאלה לעבר בורג'ומי (Borjomi), עיר הקיט והמרפא של גאורגיה. בתוך זמן קצר תעבור הדרך בתחתיתו של קניון עמוק ומיוער בצפיפות, שהוא חלק מהפארק הלאומי בורג'ומי. בימי נשיאתו של אדוארד שוורדנאדזה (בשנים 1992-2003) היתה הדרך מטביליסי לכאן היחידה במדינה שתוחזקה, מכיוון שלכאן היה יוצא לנפוש. העיירה, שבה כמה מעיינות מינרליים חמים, היתה מעון קיט עוד בימיו של הצאר הרוסי ושימשה אתר נופש לאליטה הסובייטית. כאן גם נמצא מפעל המים המינרליים המפורסם במדינה, מי בורג'ומי, שהפך כבר מזמן לשם דבר בגאורגיה. בתיאום מראש בלבד תוכלו לבקר באחוזת הנופש היפהייה והמפוארת של בורג'ומי ששימשה את שושלת רומנוב, אחר כך את סטלין,

אחד האירועים שגאורגיה חבה לו את היותה גאור- גית ושעליו מתרפקת האומה עד היום הוא הקרב נגד הסלג'וקים בדידגורי (Didgori) בשנת 1121. בראש הצבא הגאורגי, שמנה כ-56 אלף חיילים בלבד, ניצב המלך דוד הבנאי, ומולו 300-400 אלף חיילי אויב שבראשם ח'ליף בגדד (שנפצע קשה בקרב ומת שנה לאחר מכן). דוד החדיר אל מחנה האויב קומץ חיילים שהעמידו פני נכנעים, וכמו בסיפור הסוס הטרויאני, תקפו המתחזים מבפנים בעוד יתר הכוח תקף מבחוץ. כיום מעומעמים זיכרונות הקרב על ידי הנוף הרוגע, ועל מור- דות תל הנחשב קבר אחים לנופלים בקרב ההוא, נעצו הגאורגים פסלים בצורת חרבות מתכת עצומות. כך שכבר בראשית הטיול שאורכו יום מטביליסי (Tbilisi) לווארדזיה (Vardzia), אתר המערות הגדול במדינה, אפשר לספוג מעט גאווה לאומית בדידגורי, שנמצאת כארבעים קילומטר ממערב לבירה. מדידגורי לא

והיום משמשת את הנשיא סאקשווילי. מעניין במיוחד לבקר בחדר העבודה של סטלין, שהגיע למקום ארבע פעמים. הכורסה שלו עדיין שם, וכך גם המסמרים שעליהם תלה את כובעו. האיש הנהיג אימפריה אבל לא חשב לבקש קולב. אחרי שתתרשמו מהקישט, מומלץ לצאת לטיול רגלי באחוזה המשתרעת על פני 400 דונם. מבורג'ומי מתפתלת דרך לאתר הסקי בקוריאני (Bakuriani). בעלייה אפשר לפנות שמאלה בכפר צאגוורי (Tsagveri) אל מנזר טימוטס אובאני (Timotes Ubani) השוכן במיקום נהדר ובו פרסקאות יפים. בקוריאני הוא כפר קטן שמשתרע בשולי עמק הררי עם נוף פסגות, לעתים מושלגות, שנשקף סביב. בחורף משמש המקום אתר סקי וביתר העונות עיירת קיט, ויש בו כמה מלונות ובתי הארחה. לא רחוק ממנו נמצא הכפר ציחיסג'וארי (Tsikhisjvari), שבו מעיינות חמים שנחמד לבקר בהם. את הדרך חזרה מבקוריאני לבורג'ומי אפשר לעשות ברכבת מצועצעת שתכנן אייפל, אבי המגדל הצרפתי. מי שזמנו בידו יכול לסטות מן המסלול המוצע כאן ולנסוע מבקוריאני בדרך העפר המטפסת לדרום מזרח וממשיכה אל מעבר ההרים צקראצקארו (Tskratskaro, תשעה מעיינות), אל אזורים צחיחים שבהם חיים רועים ונוודים, והלאה אל אגם טבצקורי (Tabatskuri) המוקף פסגות גבוהות ולגודר תיו כפר קטן בשם זה. מערך דרכי העפר עובר דרך כמה כפרים ציוריים שבהם מקננות באביב חסידות רבות, ומו"ביל דרומה עד וארדזיה.

אם בחרתם בדרך הראשית לווארדזיה, צאו מבורג'ומי לדרום מערב והמשיכו במעלה נהר מטקווארי (Mtkvari), שזורם עד סמוך לגבול התורכי. מעט אחרי אחלצ'יה (Akhaltsikhe) חולפים על פני הכפר רוטסאווי (Rustavi) שבו נולד המשורר הלאומי שותה רוטסאוולי, הקשור בעבודות גם למנזר המצלבה בירושלים (ראו מסגרת בעמוד 31). פסלו אף ניצב בצד הדרך.

חלכת שוכני המערות

46 קילומטר אחרי אחלצ'יה חולש מבצר חרטוויסי (Khertvisi) על הדרך ועל מפגש הנהרות. כמו בכל מבצר בגאורגיה, גם כאן נמצאו שרידים מתקופות שונות. בשוט"טות בין חומותיו כדאי לחפש את פתחיהם של שני מעברי סתרים היורדים לנהר.

דרומה משם עולה הדרך גבוה מעל למצוק הנופל לנהר. מימין חומת האבן הרעועה של מבצר חאלתוויסי (Khaltvisi), שאינו מופיע ברוב המפות, וששימש שוק עבדים של בני עמים קווקזיים שמוצאם בעיקר מאזור אוסטיה (Ossetia) וצ'צ'ניה בצפון. מעבר לנהר נמצאים שרידי המתמוטטים של מבצר תמוגווי (Tmogvi) שנבנה במאה התשיעית לספירה. בתצפית מדרום למבצר אפשר לראות את שרידיהן של מדרגות חצובות בסלע שיורדות עד שפת המים.

מיד כשתתחיל הדרך להשתפל אל עבר בקעה רחבה יותר, נראה מימין מצוק מחורר לכל אורכו. זהו וארדזיה, אתר המערות הגדול במדינה. כדי להגיע לאתר חוצים את הנהר על גבי גשר קטן. הקמת עיר המערות החלה בימיו

של המלך גאורגי השלישי (1156-1184) כמאחז אסטרטגי נגד ניסיונות פלישה. הבנייה נמשכה והורחבה מאוד בימי מלכותה של בתו המלכה תמר (ראו מסגרת בעמוד הבא). בעבר היו במקום כ-3,000 מערות שהכילו עד שבעים אלף איש, אך רובן נהרסו על ידי בליה ורעידות אדמה, וכיום נותרו שרידיהן על כ-500 מערות בלבד. האגדה מספרת שלפני שהוקמה העיר נעלמו מדי יום כלי עבודה בכל האזור ונתגלו כאן. אז הבינו כי אלוהים חפץ שעירו תוקם במקום. גם לגבי מקור השם יש כמה סברות. לפי אחת האגדות, כשהיתה תמר ילדה היא שיחקה באזור והלכה לאיבוד. המשפחה כולה יצאה לחפש אחריה עד שנשמעו קריאותיה: "Ak var Dzial!" (אני כאן, דו!). לאחר חורבן העיר נותר בה קומץ נזירים, אולם בעתות

↑↑ פסלי החרבות בדידגורי, שם נערך הקרב ההרואי שהפיח בגאורגים רוח של גאווה לאומית צילום: יותם יעקבסון

↑ נזיר בעיר המערות וארדזיה צילום: ברוך גיאן

עשו היסטוריה

המלכה תמר (שלטה בשנים 1184-1213)

תקופת שלטונה של תמר היתה תור הזהב של גאורגיה. ייחודה של המלכה נובע לא מעט מהיותה אישה שהצליחה לשלוט ביד רמה בגדודי האצילים שהתנגדו לה, אך גם מכך שתקופת שלטונה זכורה כימי ביטחון מדיני, שפע כלכלי ופריחה תרבותית. בהעדר בן יורש לאביה, המלך גאורגי השלישי, מונתה תמר ליורשת העצר. במשך שש שנים כיהנה לצדו עד שמת ב'1184. בזמן זה יכלה האופוזיציה הפיאודלית להתרגל אליה בהדרגה. כדי לטשטש את כוונותיהם, העניקה לה האצילים במעמד המלכה חרב ותואר, אך שתמיד התנגדו למוסד המלוכה שנגס בסמכויותיהם. הם גם כינו אותה מלך ולא מלכה. כוונת האצילים נחשפה כשדרשו ממנה להינשא לנסיך רוסי שבחרו מטעמם. בשל ניסיונות ההשתלטות של בעלה על השלטון, גירשה אותו תמר ונישאה לבעל שני שבחרה בעצמה, מעשה מהפכני כשלעצמו. מיד לאחר חתונתה השנייה, כשחשה חופשייה לפעול על פי דרכה, חל מפנה גדול בשלטונה של תמר. היא החלה להילחם בסלג'וקים ששבו ותקפו את ארצה והדפה אותם אל מחוץ לגבולות גאורגיה. בקרבותיה כבשה כמה מדינות שכנות והפכה אותן לווסאליות. תחת שלטונה של תמר היתה גאורגיה למדינה החזקה ביותר במזרח התיכון, סביב הים השחור ובקווקז. (כתב: יותם יעקבסון)

התמוטטות המצוק, עומקן של כמה מהמערות מגיע לשיי-שים מטר. מערכת משוכללת הובילה מים בצניורות חרס ממעיין עילי שכונה מעיין תמר. נוסף עליו נחצבו בורות מים גדולים ומערכות מסתור מסועפות שהוליכו אל גדות הנהר. מערות המתחם, שהשתרעו על פני 13 קומות, מתחלקות לסוגים לפי שימושיהן: בורות מים, חדרי אוכל, מערות מגורים, חדרי כינוס ואספות, מחסני יין (עם שקעים מיוחדים להצבת כדים), מאפיות, מערכות מסתור וכנסיות.

בלב העיר, במפלס הרביעי, נותרה כנסיית מרים, ובה פרסקאות נהדרים. בפרסקו שעל החלק המזרחי של הקיר הצפוני מופיעה תמר כשהיא מחזיקה בידה דגם של הכניסיה ולידה ניצב אביה גאורגי. הפרסקו הזה הוא היחיד שצויר בחייה, והוא מתאר אותה לפני נישואיה, לכן אין היא חובשת שביס. כדאי להתעכב ולנסות לזהות בפרסקאות את סיפור חייהם של ישו ושל קדושים אחרים. בסמוך לכנסייה תמצאו חציבה המוליכה אל מעיין תמר. על פי האמונה העממית, בכל יציאה לקרב ליוותה המלכה תמר את אנשיה עד לפתח הכנסייה, ושם המתינה לשובם והתפללה לשלומם. במקום היתה גם איקונה של מרים, האחראית לניצחונות.

במאות ה-15 וה-16 הגן המבצר שבמקום על תושבי המערות מפני פלישות התורכים והפרסים, ובאמצע המאה ה-16 נערך קרב במערות עצמן. הגאורגים הפסידו בקרב זה, והפרסים יצאו בשלל גדול. אפשר לעצום עיניים ולדמיין לוחמים שועטים במערות להגן על עירם. ☉

מצוקה נמלטו לכאן גם כפריים. המערות שבמפלס הנמוך ביותר חצובות בגובה של 105 מטר מעל לנהר. חרף

מידע מעשי

מידרדרים ומתהומות. לכו בשבילים הרמוסים בעשב בלבד.

וארדזיה

- בכל יום 10:00-17:00, סגור בחופשות ובחגים
- מחיר: 6 לארי לכניסה, תשלום נוסף עבור הדרכה
- ציוד: חובה להביא פנס לפרסקאות ולמעין תמר
- הערות: הנסיעה מבקוריאני דרך טבצקורי לווארדזיה אפשרית ברכב שטח בלבד ורק בליווי נהג שמכיר את הדרך המפותלת; אפשר לעלות עד סמוך למפלס המערות ברגל או ברכב; צילום הפרסקאות בפלאש אסור ונחשב עברה על החוק; בכניסה לאתר יש שירותים מסודרים ושולחנות פיקניק; יש עיירה שנקראת אף היא וארדזיה ונמצאת מצפון מערב לפארק בורג'ומי, לא להתבלבל.

שבמרכזו מין ברזייה, וממנה יוצאים המים המינרליים המפורסמים של בורג'ומי הידועים כטובים לעור, לעיכול, לכליות ולמה לא בעצם. כדאי להביא בקבוק פלסטיק ריק ולמלא אותו.

בפארק אפשר גם לטייל עצמאית בכמה מסלולים מסומנים.

☎ 995*367*22117

🌐 www.nationalpark.ge

ממליץ: דרור פויר

מנזר טיחופטס אובאני

- בדרך כלל פתוח במהלך היום
- הכניסה חופשית
- הערה: יש להגיע בלבוש צנוע

מבצר חרטוויסי

- הכניסה חופשית
- הערה: יש להיזהר מחלקי חומה

מסעדה בבורג'ומי

תחנת הרכבת הישנה שבכניסה לבורג'ומי שופצה לפני כשנתיים והוסבה למסעדה. בניגוד למסעדות מקומיות שמאופיינות בחושך ועשן, המקום מואר, חלונותיו הגדולים משקיפים ליער הסמוך, ועל קירותיו תלויות תמונות מעברו המפואר. המסעדה ידועה כאלופת החינקלי המחוזית ואינה מאכזבת בגזרה זו, אבל כדאי לעבור ישר לקרב הנהדר המתובל בנדיבות ומוגש בתוך לאפה דקה. אין תפריט באנגלית, אבל גם לא צריך. מציצים בשולחנות השכנים ומצביעים על מה שרוצים.

ממליץ: דרור פויר

הפארק הלאומי בורג'ומי

בפארק הלאומי יש חדר לא גדול